

Izabela Rajska-Kulik

Sprawozdanie z konferencji naukowej nt. "Psychologiczne i psychiatryczne opiniodawstwo sądowe w ramach nowych uregulowań prawnych"

Chowanna 1, 69-74

2001

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

„Chowanna”	Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego	Katowice 2001	R. XLIV (LVI)	T. 1 (16)	s. 69—74
------------	--	---------------	------------------	--------------	----------

KRONIKA

Sprawozdanie z konferencji naukowej nt. *Psychologiczne i psychiatryczne opiniodawstwo sądowe w ramach nowych uregulowań prawnych*

Katedra Psychologii Klinicznej Uniwersytetu Śląskiego we współpracy z Sekcją Psychiatrii Sądowej PTP w dniach 16—18 maja 2000 roku zorganizowała w Katowicach kolejną, VIII Ogólnopolską Konferencję Naukową z cyklu *Zastosowanie psychologii klinicznej w praktyce sądowej*.

Wejście w życie w 1998 roku nowego kodeksu karnego i kodeksu postępowania stawia przed środowiskiem psychologów i psychiatrów sądowych nowe zadania związane z kwestią korzystania przez nowoczesne prawo karne z osiągnięć współczesnej wiedzy o życiu psychicznym człowieka. Celem Komitetu Organizacyjnego, pod przewodnictwem prof. dr. hab. Jana M. Stanika, było zatem omówienie problematyki związanej z psychologicznym i psychiatrycznym opiniodawstwem sądowym w ramach nowych uregulowań prawnych.

Konferencja odbyła się z udziałem przedstawicieli nauk prawnych, psychiatrii i psychologii z wielu ośrodków akademickich kraju oraz instytucji zajmujących się tym zagadnieniem od strony praktycznej i wykonawczej.

W słowie wstępnym prof. dr. hab. Jan M. Stanik zauważył, iż reforma prawa karnego wprowadza zmiany procesowe, które pozwolą na wykorzystanie wiedzy psychologicznej w szerszym zakresie. Dlatego też przegląd nowych możliwości wyznacza ważne zadania naukowo-badawcze oraz aplikacyjne psychologom naukowcom i ekspertom — biegłym sądowym.

Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego, dziękując referentom i przybyłym gościom, w szczególności Prezesowi Izby Karnej Sądu Najwyższego Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego, dziękując referentom i przybyłym gościom, w szczególności Prezesowi Izby Karnej Sądu Najwyższego dr. Lechowi Paprzyckiemu, Dyrektorowi Departamentu Spraw Rodzinnych i Nietletnich Pani Małgorzacie Bańkowskiej, jednocześnie wyraził nadzieję, iż plon tej konferencji będzie stanowił ważny przyczynek w procesie doskonalenia praktyki wymiaru sprawiedliwości w aspekcie jego humanizacji, jak i oczekiwanej skuteczności.

Prezes Izby Karnej SN w Warszawie dr Lech K. Paprzycki w swoim wystąpieniu pt. *Przeprowadzanie dowodu z opinii biegłych psychiatrów i psychologów w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji* przedstawił na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego oraz piśmiennictwa psychiatrycznego i psychologicznego czynności, jakie powinny zostać podjęte w sądzie pierwszej instancji. Autor szczególną uwagę zwrócił na te czynności, które mają miejsce w toku rozprawy.

W bloku tematycznym dotyczącym problemów zdrowia psychicznego w opiniodawstwie sądowym jako pierwszy zabrał głos prof. dr hab. Józef K. Gierowski z Collegium Medicum UJ, który poruszył temat *Współpraca opiniodawcza psychiatryczno-psychologiczna w świetle nowych regulacji prawnych*. Analiza zasad owej współpracy, które wynikają z nowych regulacji prawnych, prowadzi do wniosku, iż przyjęte przez ustawodawcę rozwiązania nie odpowiadają w pełni merytorycznym kompetencjom psychiatrii i psychologii, nie stanowią też rozwiązań wewnątrznie spójnych. Autor skoncentrował się również na problemach związanych ze strukturą poczytalności, postulując jednocześnie włączenie psychologa, jako stałego członka, do zespołu biegłych wypowiadających się w tej kwestii.

Michał Gaberle z Collegium Medicum UJ poświęcił swoje wystąpienie węzłowym zagadnieniom ekspertyzy kompleksowej w ocenie stanu zdrowia psychicznego oskarżonego. Przedstawiony referat dotyczył takich zagadnień, jak regulacje prawne związane z ekspertyzą kompleksową, możliwe składy zespołów oraz współpraca biegłych przeprowadzających taką ekspertyzę.

Teresa Gordon z Kliniki Psychiatrii Sądowej w Pruszkowie zaprezentowała temat *Cel i zakres opinii psychologicznej w sprawach o zastosowanie (bądź uchylene) tzw. środków zabezpieczających, przewidzianych w art. 93—99 kk*. Autorka omówiła m.in. różnice pomiędzy zakresem opinii psychiatrycznej a psychologicznej w omawianych sprawach, a także przedstawiła propozycje dotyczące zawartości opinii psychologicznej w tych sprawach.

Referat swój prof. dr hab. Józef Kocur z WAM w Łodzi poświęcił diagnostyce uzależnień w opiniodawstwie sądowo-psychiatrycznym. W wystąpieniu zwrócił uwagę na najczęstsze trudności, jakie napotyka biegły przy diagnozowaniu uzależnienia od substancji psychoaktywnych, w szczególności

od alkoholu. Zaakcentował także zagadnienie transpozycji ewentualnego wpływu stwierdzonych u osoby zaburzeń psychicznych na jej funkcjonowanie. W kolejnym referacie prof. dr hab. J. Kocur i dr Trendak przedstawili również problematykę meteoropatii jako czynnika oddziałującego na obraz kliniczny upicia alkoholowego.

Analizę czynników zagrożenia popełnienia zabójstwa zaprezentowała na podstawie badań własnych dr Anna Wolska z Uniwersytetu w Szczecinie. Referentka poddała analizie trzy rodzaje czynów przestępczych: zabójstwo, czyny agresywne inne niż zabójstwo oraz czyny przestępcze nie mające charakteru agresywnego. Wydzielone grupy osób porównywała pod względem warunków ich uspołecznienia, funkcjonowania biopsychicznego oraz wpływu elementów sytuacyjnych na czyny przestępcze.

Znaczenie badań psychologicznych w opiniowaniu w sprawach o zabójstwo stanowiło temat wystąpienia dr Marii Gordon z Oddziału Psychiatrii Sądowej szpitala aresztu śledczego w Warszawie. Autorka skoncentrowała się na możliwościach wykorzystania wyników badań psychologicznych w postępowaniu z młodocianymi sprawcami zabójstw w procesie wykonywania kary pozbawienia wolności.

Bernadetta Izydorczyk i Justyna Trepka-Starosta z UŚ scharakteryzowały pod kątem współpracy psychologiczno-prawnej specyfikę opiniodawstwa psychologiczno-sądowego, dotyczącego małego dziecka. Na podstawie badań przeprowadzonych wśród psychologów — biegłych sądowych — oraz w grupie prawników prelegentki ukazały specyfikę pracy z małym dzieckiem w procesie sądowym, a także rozmaite płaszczyzny współpracy w działalności zawodowej, jak również dominujące trudności w tym zakresie.

Temat *Powstawanie i rozwój działalności rodzinnych ośrodków diagnostyczno-konsultacyjnych* zaprezentowały dr Joanna Różańska-Kowal i dr Danuta Rode z UŚ. Wyniki przeprowadzonych badań ankietowych pozwoliły im stwierdzić, iż istotnym utrudnieniem w działalności opiniodawczej biegłych są dylematy etyczne w związku z zakresem ujawnianych i właściwie interpretowanych w opinii informacji oraz że istnieje wśród biegłych duże zapotrzebowanie na doksztalcenie zawodowe.

Problematyka badania poligraficznego jako sytuacji trudnej była przedmiotem wystąpienia dr. Marka Leśniaka z UŚ. Autor dokonał analizy prawidłowo przeprowadzonego badania poligraficznego z uwzględnieniem konsekwencji naruszenia metodyki tego rodzaju badań.

Kolejny blok tematyczny został poświęcony psychologicznym problemom zeznań świadków.

Dariusz Skowroński z UAM przedstawił metodę treściowych kryteriów oceny wiarygodności dziecka jako świadka, autorstwa Maxa Steller. Tę metodę diagnostyczną stosuje się w sądownictwie niemieckim, głównie do oceny wiarygodności zeznań dziecka w sprawach nadużyć seksualnych.

Temat *Psychologiczna i dowodowa wartość zeznań dotyczących wspomnień z dzieciństwa* podjął dr Zbigniew Marten z Górnośląskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Mysłowicach. Dzięki przeprowadzonym badaniom mógł pokazać, iż dowodowa wartość zeznań o faktach z wczesnego dzieciństwa jest niska ze względu na małą kompletność wypowiedzi.

Doktor Ewa Gruza z Uniwersytetu Warszawskiego poświęciła swoje wystąpienie kryminalistyczno-psychologicznej problematyce oceny wartości dowodowej okazania osoby. Autorka przedstawiła wyniki przeprowadzonych analiz empirycznych sposobu realizacji czynności okazania w praktyce procesowej, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu popełnianych błędów na wyniki tej czynności i na sytuację świadka.

Temat *Sposób spostrzegania zdarzenia przestępczego i jego sprawcy przez świadków* zaprezentowała dr Beata Pastwa-Wojciechowska z Uniwersytetu Gdańskiego. Na podstawie przeprowadzonych badań mogła stwierdzić istotną zależność między stylem poznawczym i stylem społecznego funkcjonowania a spostrzeganiem i odtwarzaniem zdarzeń przestępczych oraz rozpoznawaniem przestępców.

Problematykę granic sugestywności w przesłuchaniu małoletnich świadków, pod kątem etycznym i warsztatowym, przedstawiły Izabela Rajska-Kulik i Agnieszka Roszkowska z UŚ. Referentki, przyjmując pewne ogólne zasady związane ze zbieraniem zeznań dziecka, podkreśliły, iż sposób i rodzaj zadawanych mu pytań nie powinien zawierać elementów sugestii, gdyż jego słaby krytycyzm i duża zależność od dorosłych sprawiają, że stosunkowo często przyjmuje ono w sposób bezkrytyczny podawane bądź sugerowane mu informacje, co wpływa na zniekształcenie wypowiedzi. Z kolei psychologiczna analiza zeznań dzieci upośledzonych umysłowo w przesłuchaniu powtórny stała się przedmiotem wystąpienia dr. Leszka Woszcza z UŚ.

Profesor dr hab. Jan M. Stanik z UŚ poruszył temat *Przesłuchanie poznawcze (cognitive interviewing) — założenia, procedura, wyniki*. Autor zaprezentował nową procedurę przesłuchania świadków, wypracowaną przez R. E. Geiselmanna i R. Fishera oraz współpracowników. Wyniki dotychczasowych badań weryfikacyjnych wykazują, że w porównaniu z tradycyjnymi metodami przesłuchań (w tym także *cross examination* — CE) za pomocą poznawczego przesłuchania (CI) uzyskuje się wzrost ogólnej ilości informacji prawdziwych na temat określonego zdarzenia bez jednoczesnego, znaczącego wzrostu informacji błędnych.

Kolejny blok tematyczny, dotyczący mediacji w procesie sądowym, rozpoczęło wystąpienie dr. Zdzisława Majchrzyka z Kliniki Psychiatrii Sądowej w Pruszkowie. W referacie zatytułowanym *Geneza, rozwój i funkcjonowanie sprawiedliwości naprawczej (restorative justice)* omówił rozwój sprawiedliwości naprawczej w formie mediacji między sprawcą a pokrzywdzonym. Ponadto szczegółowo scharakteryzował środki o częściowo naprawczym charakterze,

sposoby propagowania sprawiedliwości naprawczej i warunki, które muszą być zachowane, by mechanizm ten spełnił pokładane w nim nadzieje.

Temat *Poszukiwanie sprawiedliwości w mediacjach: ofiara — sprawca* poruszyła dr Hanna Przybyła-Basista z UŚ. Autorka przedstawiła doświadczenia polskie w zakresie mediacji ofiara — sprawca oraz omówiła oczekiwania wobec mediacji w sprawach karnych.

Na pytanie, czy ustalenia dotyczące prowadzenia mediacji w praktyce sądowej oraz czy uwarunkowania i zasady prowadzenia mediacji jako procesu psychospołecznego są ze sobą zgodne, próbował odpowiedzieć prof. dr hab. Waldemar Domachowski z UAM w referacie pt. *Psychologiczne i prawne zasady mediacji (ramy ogólnopsychologiczne a ramy sądowe)*. Punktem wyjścia wystąpienia stało się rozpatrzenie procesu ustanawiania mediatora zgodnie z oczekiwaniami wymiaru sprawiedliwości i odniesienie tego procesu do psychospołecznych uwarunkowań skutecznej mediacji. Zdaniem referenta ustalenia kodeksowe zawarte w nowych uregulowaniach prawnych nie pozwalają na zrealizowanie trzech podstawowych zasad funkcjonowania mediatora, które umożliwiają kierowanie procesem porozumiewania się: zasady nieangażowania się po którejkolwiek stronie, zasady doprowadzania do rozwiązania akceptowanego tylko i wyłącznie przez strony i zasady braku zainteresowania wynikiem rozstrzygnięcia.

Doktor Agnieszka Pietrzyk z UŚ zajęła się problematyką udziału dziecka w mediacji rodzinnej pod kątem teorii i praktyki. Podczas wystąpienia scharakteryzowała miejsce mediacji rodzinnej w polskim sądownictwie rodzinnym i opiekuńczym, dokonała rozróżnienia pomiędzy mediacją, interwencją kryzysową, terapią a rozprawą sądową oraz sformułowała cenne wskazówki dla mediatora rodzinnego.

Ostatni blok tematyczny, poświęcony psychologicznym i psychiatrycznym problemom asocjalności, rozpoczął się od sprawozdania Katarzyny Szymy z UŚ z badań własnych, dotyczących adekwatności samooceny osób asocjalnych w wieku 18—24 lat. Uzyskane wyniki pozwoliły jej wnioskować, o różnicach w samoocenie wyróżnionych grup. Najwłaściwsza samoocena charakteryzowała młodzież z Technikum (grupa kontrolna), następnie Skazanych (osoby osadzone w zakładzie karnym), najmniej adekwatnie opisywały siebie Dozorowani (osoby znajdujące się pod opieką kuratora).

Tematem wystąpienia Joanny Kucharewicz z UŚ były uchybienia diagnostyczne w opiniach biegłych sądowych psychologów w sprawach karnych nieletnich. Analiza treści tych ekspertyz i porównanie ich ze wzorcowym modelem opinii psychologicznej w sprawach karnych nieletnich pozwala stwierdzić, iż najbardziej wartościowe pod względem merytorycznym i zawierające najmniej uchybień diagnostycznych są opinie sporządzane w rodzinnych ośrodkach diagnostyczno-konsultacyjnych.

Justyna Trepka-Starosta i Bernadetta Izydorczyk przedstawiły referat pt. *Przemoc szkolna jako czynnik w genezie patologii społecznej w świetle opiniodawstwa psychologiczno-sądowego*. Ich badania pokazały, że mimo iż uczniowie stosunkowo często postrzegają szkołę jako czynnik wywołujący zachowania agresywne, fakt ten rzadko bywa uwzględniany w opiniach psychologiczno-sądowych.

Analizy porównawczo-prawnej przestępstwa kazirodztwa dokonała Halina Juszczyk z UŚ, która przedstawiła klasyfikacje tego przestępstwa oraz omówiła czynniki sprzyjające powstawaniu związków kazirodczych.

Żywa dyskusja, jaka towarzyszyła przebiegowi konferencji, świadczy o dużym zainteresowaniu problematyką psychologicznego i psychiatrycznego opiniodawstwa w aspekcie nowych uregulowań prawnych, wytyczających ważne zadania, zarówno naukowe, jak i praktyczne, prawnikom oraz biegłym sądowym — psychologom i psychiatrom

Izabela Rajska-Kulik